

Деде Євгенія Георгіївна

студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

НОТАРІУС ЯК УЧАСНИК ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Статус суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин є складним феноменом в якому відображаються його зв'язки з державою, суспільством і його членами. Тому, залежно від того, наскільки категорія статусу вірно відображає реальні суспільні відносини, настільки ефективним є здійснення прав та виконання обов'язків їх суб'єктами, в тому числі нотаріусами.

Питанням нотаріату присвячено значний обсяг праць. Проте, питання про процесуальний статус нотаріуса як учасника цивільного судочинства є одним з найменш досліджених питань у юридичній доктрині. Зазвичай науковці або взагалі не розкривають питання про правовий, тим більше процесуальний, статус нотаріуса [1, с. 98], або використовують термін «статус», не характеризуючи його змісту [2, с. 85]. Лише поодинокі наукові статі та повідомлення присвячено окремим аспектам процесуального статусу нотаріуса, який в більшості випадків розглядається з позиції його участі в нотаріальному, а не судовому процесі [3].

Всі учасники судочинства по конкретній цивільній справі є суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин, що виникли у зв'язку з її розглядом. Разом з тим, поняття суб'єктів цивільного процесуального права набагато ширше, оскільки в нього включаються всі можливі учасники з будь – якої цивільної справи, яка підвідомча суду.

Виникнення судових спорів щодо нотаріально посвідчених правочинів є нерідкісним явищем, з яким стикається кожен нотаріус у своїй практиці. Проте, цивільний процес – це особлива галузь теорії і практики, яка не відноситься до сфери спеціалізації нотаріусів [4]. Судові справи, пов'язані з нотаріальними діями, можуть розглядатися в порядку позовного або окремого провадження. У порядку окремого провадження розглядаються справи за скаргами осіб на нотаріальні дії або на відмову в їх вчиненні. У цьому випадку суд вирішує питання про наявність або відсутність юридичного факту або вирішує спір про факт [5].

Першим кроком у будь – якому судовому спорі є пред'явлення позову, а перше «випробування», з яким може стикнутися нотаріус – притягнення до участі у справі як відповідача.

Нотаріус є публічною особою, якій державою надано повноваження щодо посвідчення прав і фактів, які мають юридичне значення, та

вчинення інших нотаріальних дій з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчиняючи нотаріальної дії, нотаріус діє неупереджено, він не може діяти в інтересах жодної з осіб — учасника нотаріальної дії. Нотаріус не стає учасником цивільних правовідносин між цими особами, а отже, не може порушувати цивільні права, які є змістом цих відносин. Відсутня і процесуальна зацікавленість нотаріуса в предметі спору та реалізації прийнятого рішення [4].

У п. 26 постанови пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [6] вказується, що особами, які беруть участь у справі про визнання правочинів недійсними, є насамперед сторони правочину. Нотаріуси, що посвідчували правочини, залучаються до участі у справі як треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Таким чином, нотаріус не є відповідачем у спорах, що виникають із цивільних відносин, пов'язаних з нотаріальною дією.

Нотаріус є відповідачем лише в разі оскарження відмови від вчинення нотаріальної дії або процедури її вчинення. Згідно з ч. 3 п. 16 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 № 3 «За правилами цивільного судочинства як спір про право в позовному провадженні розглядаються позови про оскарження дій нотаріуса щодо вчинення виконавчого напису, коли йдеться виключно про порушення нотаріусом правил вчинення відповідної нотаріальної дії і при цьому позивачем не порушується питання про захист права відповідно до положень цивільного законодавства» [7], тобто такі вимоги до нотаріуса підлягають розгляду в позовному провадженні за правилами цивільного судочинства [4].

Ще одне можливе «випробування» для нотаріуса — це допит його як свідка. Свідком може бути кожна особа, якій відомі будь — які обставини, що стосуються справи (ст. 69 ЦПК України). Відповідно до ст. 70 ЦПК України не підлягають допиту як свідки особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги, — про такі відомості [8]. На нотаріусів покладено обов'язок зберігати нотаріальну таємницю (ч. 2, ст. 8 Закону України «Про нотаріат»). Нотаріус не має права давати свідчення в якості свідка щодо відомостей, які становлять нотаріальну таємницю, крім випадків, коли цього вимагають особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії (ч. 9 ст. 8 вказаного Закону) [9].

Отже, нотаріус звільняється від обов'язку зберігати нотаріальну таємницю та має право дати показання як свідок лише за наявності згоди відповідних осіб. Така згода має бути надана особисто цими особами, і не вбачається можливості передачі права на надання такої згоди представнику в судовому процесі. Враховуючи, що суд здійснює повне фіксування кожного судового засідання за допомогою звукоза-

писувального технічного засобу (ст. 247 ЦПК), та ведення журналу судового засідання, вбачається можливим надання згоди на допит нотаріуса в усній формі під час судового засідання [8].

Варто зазначити, що для постановлення ухвали про виклик нотаріуса як свідка достатньо заяви однієї із сторін спору, суд не зобов'язаний перевіряти наявність згоди на допит нотаріуса. А ось обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладено на нотаріуса, якому надається право давати свідчення лише за наявності згоди на це осіб, щодо яких вчинялася нотаріальна дія.

При цьому у разі відсутності необхідної згоди не буде мати місце відмова від давання показань з боку нотаріуса – підстави такої відмови передбачені статтею 71 ЦПК України, і ситуація з нотаріальною таємницею до них не відноситься. Адже, нотаріус, по суті, не відмовляється давати показання, він просто не має права цього робити.

Таким чином, нотаріус не виступає відповідачем у спорах, що виникають із цивільних відносин, пов'язаних з нотаріальною дією. Якщо нотаріуса залучено як відповідача до справи, не пов'язаної з оспоруванням процедури вчинення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні, нотаріус має право заявити про заміну його як неналежного відповідача.

Список використаних джерел

1. Семаков Г. С., Кондракова С. П. Нотаріат в Україні: [курс лекцій]. – К.: МАУП. – 2016. – 120 с.
2. Нотаріат в Україні: [навч. посібник] / За ред. В.М. Бесчаного. – К.: Знання. – 2015. – 494 с.
3. Грибанова О. В. Процесуальний статус нотаріуса в цивільному судочинстві // Нотаріат для вас. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://notariat-cn.at.ua/news/2010-10>
4. Голобородько В. Нотаріус у цивільному процесі // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2014. – № 6 (60). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yuradnik.com.ua/stride/men/?m=auth_ors&aut=814&art=1877
5. Кожухов А. Г. Нотаріус поза відповідальністю. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yur-info.org.ua/doc/18940/Notarius_posa_vidpovidalnistiu-Notarius-ne_mozhe_vistupat_i-vidpovidachem
6. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>
7. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: Постанова пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2013 № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.

9. «Про нотаріат»: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

Ключові слова: нотаріус, відповідач, третя особа, свідок, юридична заінтересованість.

Науковий керівник: ст. викладач Притуляк В. М.

Задорожна Софія Володимирівна

студентка 3 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ

Належні і допустимі докази у справі не завжди знаходяться в розпорядженні сторін, на яких покладений обов'язок по доказуванню обставин. Трапляються також випадки, коли внаслідок настання певних обставин, доказ, який має бути використаний у справі – може бути втрачений, знищений, або отримання такого доказу може бути значно ускладнено. Внаслідок цього, учасник процесу об'єктивно буде позбавлений можливості довести обставини, які підтверджують його вимоги. Саме, з метою недопущення випадків втрати доказів, забезпечення об'єктивного та всебічного розгляду і вирішення справи, існує інститут забезпечення доказів у цивільному судочинстві. Оскільки забезпечення доказів є процесуальною дією, тому остання має здійснюватися в установленому законодавством порядку, який передбачений ЦПК України. В зв'язку з цим ми дослідимо процесуальний порядок забезпечення доказів за цивільним процесуальним законодавством України.

Виходячи зі змісту статті 116 ЦПК України, забезпечення доказів здійснюється виключно за ініціативою заінтересованої в цьому особи, яка здійснюється шляхом подання відповідної заяви. Це означає, що суд немає повноважень з власної ініціативи здійснювати будь-які дії, спрямовані на забезпечення доказів.

Проте, варто зазначити, що зустрічаються випадки, коли судді ототожнюють витребування доказів, як спосіб забезпечення доказів передбачений статтею 116 ЦПК України, та витребування доказів під час судового розгляду, що передбачене статтею 84 ЦПК України. На відміну від останнього, до заяви про забезпечення обов'язково додається документ про сплату судового збору [1, с. 126].

Дотримання вимог щодо змісту заяви про забезпечення доказів, що встановлені статтею 117 ЦПК України, є обов'язковим. Оскільки у